

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата наук з фізичного виховання та спорту, доцента Бондарчук Н.Я. на дисертаційну роботу Рубана Владислава Юрійовича на тему: «Організаційно-методичні засади оптимізації процесу фізичного виховання учнів початкових класів в умовах сільської загальноосвітньої школи», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення.

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Актуальність теми дисертаційного дослідження В. Ю. Рубана на тему *«Організаційно-методичні засади оптимізації процесу фізичного виховання учнів початкових класів в умовах сільської загальноосвітньої школи»* висвітлена достатньо повно. Автор вказує на складні соціально-економічні процеси, що характеризуються багатьма негативними для системи шкільної освіти й виховання чинниками, попри вплив яких потрібно вирішувати найголовніше завдання – покращення стану здоров'я дітей і молодого покоління, а це викликає необхідність оптимізації фізкультурно-оздоровчої роботи, пошуку нових підходів до підбору методів і засобів фізичного виховання, які мали б найбільший оздоровчий ефект при роботі з молодшими школярами. Цілком слушно вказано на суперечності між декларативними заявами про необхідність вдосконалення системи фізичного виховання і практичною діяльністю в цій сфері.

Водночас, з огляду на проблематику дослідження, більшої уваги в контексті обґрунтування актуальності роботи заслуговують на наш погляд, проблеми здоров'я сільських школярів та функціонування сільської школи, адже комплексне розв'язання різних аспектів цих проблем є знаковим для забезпечення оптимізації процесу фізичного виховання сільських дітей. Активне залучення школярів до збереження і зміцнення свого здоров'я – це завдання

загальнонаціонального масштабу, яке потрібно починати вирішувати з перших днів шкільного навчання. Загальновідомо, що без фізичного здоров'я неможливе здоров'я духовне, інтелектуальне – загалом особистісне. Тому формування здоров'я та розвиток фізичних якостей дітей молодшого шкільного віку є одним із основних завдань, що стоїть перед сучасним українським суспільством, хоча існуюча система шкільної освіти в початкових класах на практиці й досі обмежена переважно санітарно-гігієнічними нормами умов життя молодших школярів, нормуванням рухових якостей і навичок. З іншого боку, проблема здоров'я сільських дітей – це проблема сільської школи та всього сільського соціуму. Ми повинні враховувати, що від стану сільських загальноосвітніх шкіл і рівня навчально-виховної роботи в них, без перебільшення, залежать перебіг і якість потенційних соціальних перетворень в українському селі, особливо враховуючи, що школа в селах відіграє роль вагомого чинника загальнокультурного розвитку села, а також відродження і збереження національних традицій. Основні її проблеми сьогодні – це проблеми загальнокультурного рівня вчителів, їхньої багатопрофільної підготовки, низького рівня матеріального забезпечення, слабких перспектив професійного зростання вчителів. Важливою в даному контексті є тенденція до збільшення в селах кількості малокомплектних шкіл. Хоча вони й ускладнюють здобуття дітьми повноцінної освіти, відмовитися від них на тлі сучасних демографічних процесів неможливо, а це актуалізує проблему оптимізації роботи таких шкіл за всіма напрямками. З нашої точки зору, важливим є те, що оптимізація процесу фізичного виховання в сільських школах допоможе зблизити дітей із природним середовищем, ефективно використовувати його для фізичного, психічного, соціального розвитку дитячої особистості в умовах усвідомленого зближення з реальною навколишньою дійсністю. Це, у свою чергу, вимагає впровадження нових методичних розробок і технологій навчання й виховання, коригування структури навчального року залежно від місцевих умов, розробки індивідуальних навчальних планів, переносу акцентів певною мірою на позакласну роботу тощо.

Автором справедливо зазначено, що інноваційний досвід оптимізації

системи фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку в умовах сільської школи практично не використовується. Серед причин вказано застарілу матеріально-технічну базу більшості шкіл, відтік кваліфікаційних учителів, реструктуризацію мережі сільських закладів освіти, що природно знижує якість викладання фізичної культури в сільській школі. Всі ці чинники зумовили необхідність обґрунтування і розробки організаційно-методичних засад оптимізації процесу фізичного виховання молодших школярів в умовах сільської загальноосвітньої школи.

Актуальність проблематики дослідження підвищується також і тим, що, як зазначає автор, у доступній літературі наявні лише епізодичні дані щодо вдосконалення організаційно-методичних засад фізичного виховання учнів молодших класів сільської школи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно з темою «Сучасні технології формування гармонійно розвиненої особистості дітей, підлітків і молоді в процесі фізичного виховання» (номер державної реєстрації 0112U005310), що опрацьовується у Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному університету ім. Григорія Сковороди, а також темою 3.1 «Історичні та організаційно-методичні засади формування гендерного підходу у фізичному вихованні дітей, підлітків і молоді» (номер державної реєстрації 0117U002386) Зведеного плану НДР Міністерства освіти і науки України на 2016-2020 рр. Роль автора полягала у науковому обґрунтуванні й розробці технології оптимізації процесу фізичного виховання учнів молодшого шкільного віку сільської школи.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Робота складається з анотації, переліку умовних скорочень, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, дев'ятнадцяти додатків. В основній частині роботи вміщено 24 таблиці і 19 рисунків. Список використаних джерел включає 337 найменувань, зокрема 38 – іноземними мовами. Обсяг основного тексту дисертації – 286 сторінок.

Автором чітко визначено методичну і теоретичну основу дослідження. Сформульована мета відображає загальну спрямованість проведеної дослідницької діяльності, а завдання вдало конкретизують етапи її здійснення. Дослідження, на результати яких спирається здобувач, проведені в логічній послідовності відповідно до поставлених завдань: 1) проаналізувати й узагальнити стан та основні тенденції розвитку фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи за даними літературних джерел; 2) дослідити вікові особливості фізичного стану учнів 7-10-річного віку сільських загальноосвітніх шкіл для визначення ефективності процесу фізичного виховання; 3) дослідити інформаційну значущість взаємозв'язків основних компонентів фізичного стану молодших школярів для визначення співвідношення засобів фізичного виховання; 4) виявити рівень і мотиви рухової активності сільських школярів до занять фізичними вправами в різних видах; 5) розробити організаційно-методичні засади технології оптимізації фізкультурно-оздоровчої роботи, які спрямовані на підвищення рівня фізичного здоров'я, психофізичного стану і рухової активності дітей 7-10 років та перевірити їх ефективність в умовах сільської загальноосвітньої школи. Об'єкт і предмет дослідження сформульовані коректно і відповідно до теми дисертації.

Зміст дисертаційної роботи послідовно розкрито в п'яти розділах.

У **першому розділі** автор виклав результати аналізу наявних даних про концептуальні моделі шкільного фізичного виховання, його програмно-нормативних основ; узагальнив відомості про чинники, що впливають на організацію процесу фізичного виховання в сільській школі; окреслив вікові особливості фізичного розвитку дітей 7-10 років, їхньої потребово-мотиваційної сфери; охарактеризував сучасні підходи до фізичного виховання молодших школярів.

Одразу зазначимо: практично все дисертаційне дослідження слугує обґрунтуванням авторської тези про те, що запроваджені 1996 р. тести не стали програмно-нормативною основою фізичного виховання населення, а низка подальших шкільних програм (зокрема, від 2002 і 2004 рр.) зазнали критики з боку фахівців через низку суттєвих недоліків. Їм протиставлено нову програму з

фізичної культури для 1-4 класів, яка характеризується рядом важливих переваг. Індикаторами учбових досягнень у ній визнані ключові компетентності, програмний матеріал розподілений за способами рухової діяльності, а не за видами спорту. Вчитель наділений правом самостійно визначати кількість годин на засвоєння складових кожного виду рухової діяльності, спираючись на рівень здоров'я і фізичної підготовленості кожного учня, його здібності та фізкультурні інтереси, стан матеріально-технічної бази школи, кліматичні умови тощо. По-перше, це дуже важливо при застосуванні в умовах сільської школи; по-друге, відкриває шлях для застосування диференційованого та індивідуального підходів до фізичного виховання молодших школярів. У новій програмі передбачене вербальне оцінювання навчальних досягнень, у ній визнаються початковий, середній, достатній (безпечний) та вищий за безпечний рівні навчальних досягнень учнів (табл. 2.1), при цьому достатній (безпечний) рівень характеризується як «норма» – тобто рівень, безпечний для здоров'я та нормального функціонування дитячого організму.

До позитиву слід віднести вказівку автора на необхідність урахування в ході навчально-виховного процесу регіону проживання, його соціально-економічних та екологічних умов (с. 48). Необхідно відзначити важливу авторську тезу про перспективність і методологічну доцільність соціально-педагогічного підходу до побудови цілісної системи фізичного виховання та оздоровлення дітей в умовах сільського соціуму; вона ґрунтується на розумінні вагомості залежності здоров'я дитини від середовища проживання (с. 51). Додамо, що до роботи можна було би включити коротку характеристику сучасного українського сільського соціуму, оскільки в четвертому розділі, характеризуючи експериментальну розробку щодо оптимізації системи фізкультурно-оздоровчої роботи, автор часто звертається до цього поняття. Це цілком виправдано, адже таку роботу повинно бути тісно інтегровано у природне життя сільського соціуму. До позитиву теоретичної частини роботи також можемо віднести достатньо вичерпний перелік переваг і недоліків сучасної сільської школи (с. 51-52).

Вікові особливості молодших школярів описані та проаналізовані дуже

докладно. Важливим у роботі є аналіз різних концепцій і підходів до організації процесу фізичного виховання в початкових класах загальноосвітніх навчальних закладів. Особливо слід відзначити концепції проектування інноваційних технологій фізкультурно-оздоровчої роботи у школах Н. Москаленко, конгруентного фізичного виховання, особистісної фізичної культури В. Ляха, національну систему фізичної освіти та концепцію фізичного виховання, основи якої були закладені ще у 2001-2002 рр. зусиллями провідних українських учених, зокрема Т. Круцевич, концепцію забезпечення раціонального режиму рухової активності молодших школярів І. Когут. Відзначимо також, що автором указано на об'єктивні обмеження застосування тих чи інших моделей і технологій у практичній роботі в сільській школі.

Є в нас і певні зауваження до здобувача. Авторська систематизація моделей фізичного виховання передбачає виділення чотирьох моделей (с. 29-30), докладно описаних як теоретично, так і з точки зору впровадження в масову практику (в яких умовах і закладах ці моделі можуть бути застосовані), але немає пояснення, на яких підставах обрано цей критерій систематизації, адже існують і інші класифікації, що включають, наприклад, тілесно-орієнтовану, середовищно-орієнтовану та інші моделі. Було б доцільно більш повно викласти принципи і методи взаємодії різних педагогічних моделей. Крім того, емпіричне дослідження не дає підтвердження авторських тез про доцільність застосування різних моделей на тому чи іншому етапі вікового розвитку школярів (с. 39).

Автор слушно вказує на проблематичність реалізації в умовах сільської школи особистісно-орієнтованої моделі, тому пропонує поєднувати її зі спортивно-рекреативною (с. 35); на наш погляд, враховуючи пріоритет завдань оздоровлення дітей, було б доцільним сформулювати принципи та методичні основи її поєднання з оздоровчо-адаптивною моделлю. Такий підхід впливав би і з низки авторських позицій, зокрема тез, викладених у табл. 1.1 (формування здоров'я – основний цільовий орієнтир оздоровчо-адаптивної моделі), тези, озвученої в підрозділі 1.3 («головними завданнями системи шкільного фізичного виховання є оздоровлення учнів», с. 50).

При констатації факту зниження рівня здоров'я та фізичної підготовленості

дітей (с. 41) авторові варто було б указати на основні причини цього явища, що підвищило б загальну вартість роботи в соціальному плані.

При аналізі вікових особливостей молодших школярів докладно описані особливості розвитку і змін опорно-рухової, серцево-судинної та інших систем організму, працездатності, розвитку фізичних якостей, потребово-мотиваційної сфери. Автор вказує також, що особистісний розвиток дитини в молодшому шкільному віці зумовлений особливістю соціальної ситуації розвитку, новою соціальною позицією (с. 62). На наш погляд, саме цей аспект є ключовим для формування організаційно-методичних засад фізичного виховання молодших школярів, тому він заслуговує першочергової уваги. Адже початок шкільного навчання характеризується різкою зміною сприйняття навколишнього світу; новий соціальний статус школяра пов'язаний із новим самоусвідомленням – усвідомленням себе вже не тільки як суб'єкта дії, але і як суб'єкта в системі нових людських відносин, який повинен представляти стійку інтегративну систему в нових умовах.

З огляду на проблематику роботи також було б доцільним звернути увагу на відмінності у вікових особливостях розвитку між сільськими та міськими дітьми молодшого шкільного віку.

У **другому розділі** автор докладно описує та обґрунтовує використані в ході дослідження методи, які загалом відповідають поставленим перед роботою завданням.

Позитивом цього розділу є детальний опис проведених педагогічних експериментів з точки зору їх обґрунтування, мети, функцій, технологій проведення, потенційних результатів (с. 74-76). Технології вимірювань програми тестувань дітей відповідають вимогам спортивної метрології, теоретично обґрунтовані й перевірені практикою, а тому забезпечили достатню інформативність отриманих даних. Ефективність методики експрес-оцінки рівня фізичного здоров'я Г. Апанасенка, що ґрунтується переважно на використанні даних різних індексів фізичного стану, перевірено часом, тому автор цілком доцільно й обґрунтовано побудував на її основі свої дослідження стану здоров'я дітей. Важливо також, що здобувач доповнив дані, здобуті за допомогою цієї

методики, даними про перенесені учнями гострі захворювання, здобуті методом викопіювання з медичних карт (с. 88-89). Як позитив другого розділу слід відзначити те, що автор надає вичерпну інформацію щодо організації та етапів проведення дослідження, що проводилося на базі двох сільських шкіл Переяслав-Хмельницького району.

Аналіз другого розділу роботи дозволяє висловити й окремі зауваження. Так, у тексті основної частини подано огляд не всіх використаних у педагогічному тестуванні тестів (с. 77-79), порядок їх огляду не збігається з порядком, представленим в орієнтовних навчальних нормативах, якими користувався автор (табл. 2.1). Для отримання більш повної картини фізичного розвитку дітей можна було б залучити більш широкий спектр антропометричних вимірів. Наукова цінність роботи була б вищою, якби автор використав інноваційні методи і технології, новітні вимірювальні методики тощо. Спірним вважаємо вибір автором реєстрації рухової активності учнів методом хронометрії на основі Фремінгемської методики як виправданої методики дослідження (с. 90), оскільки в умовах сільського побуту дані карт реєстрації фізичної активності неминуче будуть значною мірою суб'єктивними.

У **третьому розділі** представлено результати констатуючого експерименту, в ході якого автором було отримано дані про рівень фізичного і функціонального розвитку досліджених дітей, їхньої фізичної підготовленості, стан здоров'я, рівень рухової активності та особливості потребово-мотиваційної сфери.

Як важливий позитив відзначимо, що значну наукову цінність має в роботі доведення автором відмінностей у показниках фізичного розвитку між дітьми, які проживають у сільській місцевості та в містах, для чого здійснено порівняння показників, отриманих у ході власного дослідження. з результатами дослідів інших авторів, насамперед Н. Москаленко. При цьому паралелі проводяться за різними критеріями – показниками індексу Кетле, життєвого, силового індексів (с. 100-102). Автор порівнює показники хлопців і дівчат та одразу дає необхідні пояснення щодо причин відповідності чи невідповідності отриманих показників нормі. Фактично, ми бачимо паралельне комплексне

зіставлення за групою критеріїв – статевим, віковим (діти 7, 8, 9 і 10 років) критеріями, критеріями відповідності до норми, згідно з новою програмою, а також місця проживання. Слід вказати й на порівняння зі школярами старших вікових категорій: автор констатує, що функціональні можливості молодших школярів за багатьма показниками поступаються можливостям старших.

Правильним і важливим вважаємо авторський постулат про необхідність вибіркового виховання фізичних якостей дітей залежно від вікових закономірностей їх розвитку, яке ґрунтується на принципі відповідності цілеспрямованих педагогічних впливів сенситивним періодам вікового розвитку школярів (с. 108). Цю вихідну тезу автор використав при практичному дослідженні рівня фізичної підготовленості досліджених учнів. Отримані автором дані педагогічного тестування фізичної підготовленості достатньо глибоко проінтерпретовані з точки зору ступеня сенситивності молодшого шкільного віку для розвитку тих чи інших фізичних якостей і здібностей, особливо швидкісно-силових здібностей і витривалості (с. 110-115).

Визначення стану здоров'я учнів ґрунтується на цікавих положеннях про цілісне здоров'я людини як єдиної біологічної системи та систему кількісних оцінок фізичного здоров'я.

Показово, що результати констатуючого експерименту ще раз вказали на низький рівень фізичного здоров'я переважної більшості дітей молодшого шкільного віку (с. 117-118).

Автором вперше було проведено факторний аналіз компонентів рухової системи молодших школярів, які мешкають у сільській місцевості. За його допомогою в роботі з'ясовано інформативну значущість цих компонентів. Аналіз та узагальнення даних факторного аналізу дозволили авторові встановити як відмінність у факторній структурі рухової діяльності учнів залежно від статі і віку, так і спільні тенденції, що полягають у динамічності, гетерохронності розвитку, взаємозв'язку основних змістових компонентів структури. Результати факторного аналізу найбільшою мірою використані автором при розробці технології спортивно-орієнтованого фізичного виховання, спрямованої на формування здорової особистості (с. 176-178).

Слід відзначити й окремі незначні недоліки, що містяться у третьому розділі, а також висловити відповідні пропозиції. На наш погляд, було б доцільним дати розгорнуті коментарі отриманих показників життєвого індексу (с. 101-102, табл. 3.1): чим можна пояснити суттєве зниження показників з кожним роком вікового розвитку – від показників, що відповідають середньому рівню розвитку, до показників, значно нижчих від вікової норми? Якщо це засвідчує зниження резервних функціональних можливостей з віком, то яким чином ці дані узгоджуються з іншими даними щодо рівня фізичного розвитку учнів? Також більш розгорнутих коментарів, з нашої точки зору, потребують показники темпів приросту різних складових фізичної підготовленості, наведені в табл. 3.4., зокрема елементи стрибкоподібної динаміки змін цих показників від року до року.

Для визначення рівня фізичної підготовленості учнів автор використовує низку тестів (табл. 3.3); при тестуванні можна було б використати більше тестів, що дозволило б отримати більш повну картину розвитку всіх фізичних якостей школярів. Показники рухової активності учнів (табл. 3.5) ґрунтуються на даних суб'єктивного характеру, тому оперувати ними слід вкрай обережно.

При тому, що загалом у роботі автор орієнтується на нову програму, попередній висновок за результатами тестування фізичної підготовленості чомусь ґрунтується на відповідності положенням застарілої Державної системи тестів України від 1997 р. (с. 115).

З нашої точки зору, було б цілком слушним приділити більшу увагу аналізу індивідуально-психологічних причин того, чому значній кількості досліджених учнів уроки фізичної культури повністю або частково не подобаються (с. 125). Це можуть бути методичні помилки в роботі педагогів, недостатність проявів творчого підходу з їх боку, недостатня співпраця з батьками, а можуть бути й чинники більш глобального характеру. Слід зазначити також, що структура мотивації дітей молодшого шкільного віку досить складна, вона складається як мінімум із декількох мотиваційних блоків, значущість мотивів у кожному з яких може суттєво різнитися залежно від різних особистісних якостей дитини й характеру конкретної спрямованості виховних впливів. Тому авторська схема

пріоритетних мотивів фізкультурної активності учнів початкових класів (табл. 3.6) виглядає дещо спрощеною. Пріоритетність деяких мотивів цієї схеми (наприклад, покращення рівня фізичної підготовленості), з огляду на розумово-психологічні особливості віку, вважаємо спірною.

Загальну цінність роботи в соціальному плані підвищив би більш докладний аналіз соціально-економічних причин того, чому дуже мало сільських школярів займаються фізичною культурою поза школою (с. 125-126). Також можна доповнити пояснення щодо відмінностей у факторній структурі рухової системи хлопців і дівчат різного віку.

Відзначимо, що викладені в цьому розділі дані послуговували основою для розробки педагогічних умов модернізації фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкових класів сільських шкіл.

У **четвертому розділі** викладені результати формуючого експерименту, на основі якого розроблено та обґрунтовано авторську технологію оптимізації системи фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкових класів сільської школи.

З нашої точки зору, автором вдало вибудовано структуру педагогічної технології оздоровлення учнів, яка включає теоретичні ідеї, педагогічне проектування, педагогічний процес і педагогічну майстерність (с. 141-142).

Найпершим напрямом удосконалення змісту фізкультурно-оздоровчої роботи в сільській школі є впровадження в неї інноваційних авторських методик і технологій, зокрема сюжетних та інтегрованих уроків, системи "Вільного фізичного виховання"; серед інших важливих напрямів – впровадження методик психопрофілактичної роботи, елементів дитячого туризму, спортивно-орієнтованого фізичного виховання. При цьому автор визнає, що ці технології не повинні заміняти або виключати традиційних організаційних форм занять фізичними вправами (с. 161).

Надзвичайно важливою в умовах сільського соціуму вважаємо спільну роботу сільської школи і сім'ї щодо формування особистісної фізичної культури дітей, їх оздоровлення, адже в таких умовах здоров'я дитини великою мірою залежить від стилю життя і взаємостосунків у сімейному середовищі (с. 157).

Автором розроблено шляхи оновлення стратегії і тактики взаємодії педагогів із батьками, по-новому окреслено вектори і розставлено акценти, розроблено та апробовано нові, актуальні для сільського способу життя форми спільної роботи з батьками, зокрема туристсько-краєзнавчі подорожі, спортивно-екскурсійні маршрути, спільні святкові фізкультурні заходи. Важливим у цьому плані є огляд різних видів та рухливих форм домашньої роботи, що їх виконує дитина на селі (с. 158, 195-196). Але було б добре, якби автор розробив методичні засади й надав відповідні методичні вказівки щодо організаційних аспектів і педагогічного впливу на таку роботу.

Враховуючи проблеми сучасних сільських малокомплектних шкіл, автор виділяє позитивні моменти об'єднання учнів різних класів на фізкультурних заняттях, проведення так званих "різновікових уроків".

Характеризуючи недоліки четвертого розділу, зазначимо, що при формуванні структури педагогічної технології на більшу увагу заслуговують обґрунтування концептуальної частини та окремі процесуальні характеристики. На наш погляд, у центр уваги повинна бути поставлена унікальна особистість дитини, для якої необхідно забезпечити максимальну реалізацію її потенціалу в плані оздоровлення і фізичного розвитку. Особистісна орієнтація навчально-виховного процесу обов'язково передбачає застосування індивідуального та диференційованого підходів. Частково автор дотримує цю позицію, зазначивши, що одним із основних принципів забезпечення інноваційного характеру педагогічної діяльності є принцип гармонійного розвитку особистості, який передбачає засвоєння у процесі модернізованого фізичного виховання інтелектуальних, моральних, естетичних, комунікативних, мобілізаційних та інших цінностей фізичної культури (с. 146).

Як один із сучасних підходів до організації та функціонування системи фізкультурно-оздоровчої роботи сільської школи виділено індивідуально-диференційований підхід (с. 153), що є цілком закономірним. Водночас вважаємо за потрібне уточнити, що є всі підстави чітко розрізняти поняття диференційованого, індивідуального та особистісного підходів до фізичного виховання: диференційований підхід передбачає цілеспрямований педагогічний

вплив на однорідні групи осіб, індивідуальний – врахування індивідуальних особливостей кожної особи, особистісний – послідовне ставлення до особи як до свідомого відповідального суб'єкта власної фізичної культури, фізичного саморозвитку. При цьому диференційований підхід доцільно розглядати як один із шляхів реалізації індивідуального підходу. На наш погляд, заслуговує уваги питання про те, як саме означений автором індивідуально-диференційований підхід до організації системи фізкультурно-оздоровчої роботи сільської школи корелює з іншими означеними підходами – системно-діяльнісним, аксіологічним тощо.

Як одну з форм індивідуальної фізкультурно-оздоровчої роботи з молодшими школярами сільської школи автор виділяє самостійні заняття (с. 157). Зважаючи на вікову категорію, включення самостійної роботи в цей перелік викликає певний сумнів, адже самостійною можемо вважати таку діяльність, у процесі якої особа, знаючи її кінцеву мету, сама ставить перед собою завдання, розв'язання яких веде до досягнення цієї мети, сама добирає необхідні засоби і способи дій, сама контролює їхню правильність. Така діяльність вимагає активного ставлення до життя, певних умінь щодо її планування та раціоналізації, своєчасного внесення корективів, аналізу підсумків діяльності, виправлення помилок та прогнозування результатів. Організація самостійної фізкультурної роботи вимагає від особистості високого рівня самоактуалізації, психічної стійкості та самоорганізації, наслідком чого є ефективна самореалізація.

Для проведення фізкультхвилинок автор пропонує змінювати комплекси, окремі вправи або їхні елементи раз на 2-3 тижні (с. 186); вважаємо, що це потрібно робити частіше з огляду на вікові особливості дітей молодшого шкільного віку.

На наш погляд, автору варто було би більше уваги приділити питанням забезпечення оздоровчої спрямованості фізкультурних занять, що будуть проводитися в рамках впровадження розроблених організаційних форм і технологій.

Загалом підсумовуючи результати аналізу четвертого розділу дисертаційної

роботи, зазначимо, що впровадження запропонованої автором технології дозволило суттєво підвищити загальний обсяг загальної та спеціально організованої рухової активності молодших школярів із сільської місцевості – до рівня, достатнього для забезпечення збереження і зміцнення їхнього здоров'я. На її ефективність вказує позитивна динаміка показників морфофункціонального стану, фізичної підготовленості, стану здоров'я, рухової активності досліджених дітей. Запропоновані організаційно-методичні підходи до оптимізації фізкультурно-оздоровчої роботи в початкових класах сільських загальноосвітніх шкіл довели свою ефективність на практиці.

У **п'ятому розділі** автор узагальнив і систематизував результати проведених досліджень, що дало можливість отримати дані, які підтверджують чи доповнюють існуючі дані або ж є абсолютно новими щодо розв'язання проблеми дослідження.

У **Додатках** представлено розгорнуті матеріали авторських педагогічних технологій. Звернемо увагу лише на найважливіші з них у плані інноваційної складової. Технологія психогімнастики має виняткове значення саме в молодшому шкільному віці. Кожний рух у ній відповідає певному образу, що створюється за рахунок дитячої фантазії, а тому надзвичайно насичений емоційним змістом. Кінезіологічні фізкультхвилинки спрямовані на профілактику порушень постави, запобігання стомленню очей, стимуляцію дихальної системи, регуляцію психічного стану учнів. Важливими в них є вправи на знаття емоційного напруження (с. 339), покликані, крім іншого, полегшити пристосування дітей молодшого шкільного віку до поступово зростаючих навантажень шкільного навчального процесу. Сюжетні уроки розроблені за принципами системи «вільного фізичного виховання» – фасцінації, що досягається за рахунок спеціального вербального впливу; синкретичності, що виключає механічний характер виконання рухових дій; творчої спрямованості, що дозволяє дитині самій розробляти нові рухи на основі власних мотивів і досвіду. Основу комплексу дихальних вправ становлять чотирифазні вправи з однаковою тривалістю вдиху й видиху. Евритмічна гімнастика заснована на ритмічних закономірностях базових фізичних вправ,

елементів аеробіки, мовлення, музики, базується на проявах фантазії, включає найширші можливості ритмічної імпровізації. Щодо останньої, вважаємо за потрібне висловити зауваження: проведення таких занять в умовах сучасної сільської школи відповідно до вимог, викладених автором на с. 375 (зокрема, спеціальне покриття для амортизації ударів стоп, вентиляція приміщення, наявність у ньому дзеркал, інше обладнання), виглядає неможливим або проблематичним. Тому доцільність включення подібних технологій в організаційно-методичні засади оптимізації фізкультурно-оздоровчого процесу в сільській школі є більш ніж сумнівною.

3. Достовірність, новизна і практичне значення результатів дослідження

Автор продемонстрував багатоаспектний підхід до розв'язання поставлених завдань; разом зі статистичним аналізом отриманих результатів він дає підстави говорити про їхню достовірність. Вона забезпечується правильно обраною методологічною основою дослідження, відповідністю методів дослідження поставленим завданням, достатнім обсягом емпіричних даних, репрезентативністю вибірок контингенту школярів, коректністю застосування методів математичної статистики.

Наукова новизна отриманих результатів проявляється в декількох аспектах: розширенні відомостей про статевікові особливості фізичного стану дітей молодшого шкільного віку, особливості динаміки розвитку їхніх фізичних здібностей, рухової активності, мотиваційних пріоритетів до занять фізичною культурою; підтвердженні цілої низки наукових даних, зокрема про низький рівень здоров'я і фізичної підготовленості сільських школярів, значення рухової активності як складової здорового способу життя, про значимі для шкільної фізкультурно-оздоровчої роботи соціокультурні, економічні та інші відмінності умов життя в сільській місцевості від умов життя в місті; обґрунтуванні та розробці технології оптимізації системи фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкових класів сільської школи; визначенні рейтингу рухових якостей, що найбільшою мірою пов'язані з морфофункціональним станом організму за дисперсійним внеском, а також їх співвідношення в загальній

структурі фізичної підготовки молодших школярів; визначенні педагогічних умов оптимізації фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями, зокрема спрямованості педагогічних дій, способів діяльності дітей, умов реалізації запропонованої технології; розробці організаційно-методичних засад фізичного виховання молодших школярів у сучасних українських умовах сільського соціуму з урахуванням особливостей організації навчально-виховного процесу в типовій сільській школі; розробці педагогічних технологій оздоровлення сільських школярів у процесі фізичного виховання, систематизованих за різними ознаками (виховання, навчання, взаємодія і співробітництво тощо).

Результати виконаної здобувачем роботи мають велике **практичне значення**, яке полягає у впровадженні розробленої технології оптимізації фізкультурно-оздоровчої роботи у навчально-виховний процес учнів початкових класів сільських шкіл, що сприяло підвищенню рівня їхньої рухової активності, фізичного здоров'я, фізичної підготовленості.

4. Повнота викладених наукових положень, висновків, сформованих у дисертації та в опублікованих працях

Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях підтверджується тим, що його матеріали викладені у 9 наукових працях, із них у фахових виданнях України – 6, усі вони включені до міжнародних наукометричних баз, у зарубіжних виданнях – одна; дві праці додатково відображають наукові результати дисертації.

Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися автором на міжнародних наукових конференціях, серед яких: Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні здоров'язберігальні технології в загальноосвітніх закладах: стан, проблеми та перспективи» (Переяслав-Хмельницький, 2012); Міжнародна науково-практична конференція «Безпека життєдіяльності та охорона здоров'я дітей і молоді XXI сторіччя: сучасний стан, проблеми та перспективи» (Переяслав-Хмельницький, 2013, 2014, 2015, 2016); Міжнародна конференція «Педагогика. Приоритетные направления науки» (Закопане, Польща, 2015); Міжнародна науково-практична конференція

«Актуальні проблеми і перспективи розвитку фізичного виховання. спорту і туристсько-краєзнавчої роботи в закладах освіти» (Переяслав-Хмельницький, 2016, 2017); Міжнародна науково-практична конференція «Фізична активність та якість життя» (Луцьк, 2017); V Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогіка здоров'я» (Харків, 2015).

Зміст автореферату повністю відображає зміст дисертації, повно і докладно висвітлює всі її найбільш суттєві аспекти й положення. Отже, є всі підстави стверджувати, що робота відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до кандидатських дисертацій.

5. Зауваження і недоліки дисертаційної роботи

Вважаємо за потрібне вказати на деякі незначні загальні недоліки роботи.

1. У роботі наявні деякі некоректні формулювання. Так, при описі соціологічних методів дослідження опитування, інтерв'ювання, анкетування позначені в одному ряду (с. 25), хоча інтерв'ювання та анкетування є окремими видами відповідно безпосереднього чи опосередкованого соціально-психологічного спілкування в ході опитування. Некоректною є фраза «організаційно-методичні засади проведення форм роботи» (с. 26). Вважаємо некоректним термін «позанавчальна діяльність» (с. 155); у даному випадку більш коректно оперувати поняттями «позаурочна (позакласна) діяльність» та «позашкільна діяльність». Позаурочні форми передбачають заняття в режимі навчального дня та позакласні заняття на базі даного навчального закладу; позашкільні форми проявляють себе через заняття поза школою, у спеціалізованих закладах, клубах, секціях тощо. Позаурочна та позашкільна діяльність за своєю суттю також є навчальною, складовою цілісного навчально-виховного процесу. В цьому контексті варто звернути увагу на те, що, характеризуючи туристсько-краєзнавчу діяльність як вид «позанавчальної діяльності», автор називає її «інтегрованим способом навчання і виховання дітей» (с. 156).

2. В окремих випадках авторові бракує логічної послідовності у викладенні теоретичних і практичних положень роботи; наприклад, при характеристиці

методик педагогічного тестування доцільно спочатку подавати визначення фізичної якості, а потім – методики оцінювання рівня її розвитку за допомогою тестів (с. 77).

3. На наш погляд, таблицю Додатку 3 (с. 310) було б доцільніше розмістити на початку підрозділу 3.3; це було б зручніше для сприйняття як його тексту, так і змістового наповнення рисунків 3.1., 3.2.

4. Аналіз отриманих результатів констатуючого експерименту в деяких випадках викликає труднощі, оскільки автор посилається як на нову програму з фізичної культури для початкових класів, так і на застарілу Державну систему тестів України (с. 112). Відповідно, він вказує на дискусійність питання вибору і тлумачення критеріїв оцінювання фізичної підготовленості дітей. На наш погляд, необхідно орієнтуватися на нову програму, яка має безсумнівні переваги і враховує сучасні тенденції освітньо-виховного процесу в сільських школах, зокрема і процесу фізичного виховання, а також реальний рівень фізичного стану сільських школярів, про що нами вже було сказано.

5. Деякі положення загальних висновків дублюють положення висновків до розділів; наприклад, висновки щодо переваг і недоліків сільської школи та сільського соціально-природного середовища (с. 71-72, 245-246).

Висловлені зауваження мають дискусійний або рекомендаційний характер, вони не знижують загального позитивного враження від роботи і не стосуються принципових положень її структури і змісту, не ставлять під сумнів її наукову і практичну цінність для розвитку теорії і методики фізичного виховання, організації та реалізації процесу фізичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Загальний висновок

Згідно з нашим висновком, дисертаційна робота Рубана Владислава Юрійовича на тему «Організаційно-методичні засади оптимізації процесу фізичного виховання учнів початкових класів в умовах сільської загальноосвітньої школи» є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке виконане на високому науковому рівні, має велику теоретичну і практичну

цінність для галузі фізичної культури і спорту. За актуальністю розкритих питань, новизною отриманих результатів дослідження і практичним значенням дисертація відповідає всім вимогам п. 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567. Автор праці Рубан Владислав Юрійович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення.

Офіційний опонент:

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання
факультету здоров'я та фізичного виховання
Ужгородського національного університету

Н. Я. Бондарчук

